

Luister, de heggenmus zingt...

Mensen die naar vogels kijken verdiepen zich vaak ook in vogelgeluiden. Dat is niet zonder reden, want als je de zang of roep van een vogel kent, dan is de kans dat je hem te zien krijgt een stuk groter. Sinds ik het kenmerkende, ijle “biebiebiebie” van overtrekkende regenwulpen ken, zie ik vrijwel ieder jaar wel een vlucht(je) regenwulpen, terwijl ze voordien altijd aan mijn aandacht ontsnapten. Het vraagt een behoorlijke inzet om vogelgeluiden te leren kennen, maar persoonlijk vind ik het zeer de moeite waard.

foto: <http://www.ivnvechtplassen.org/>

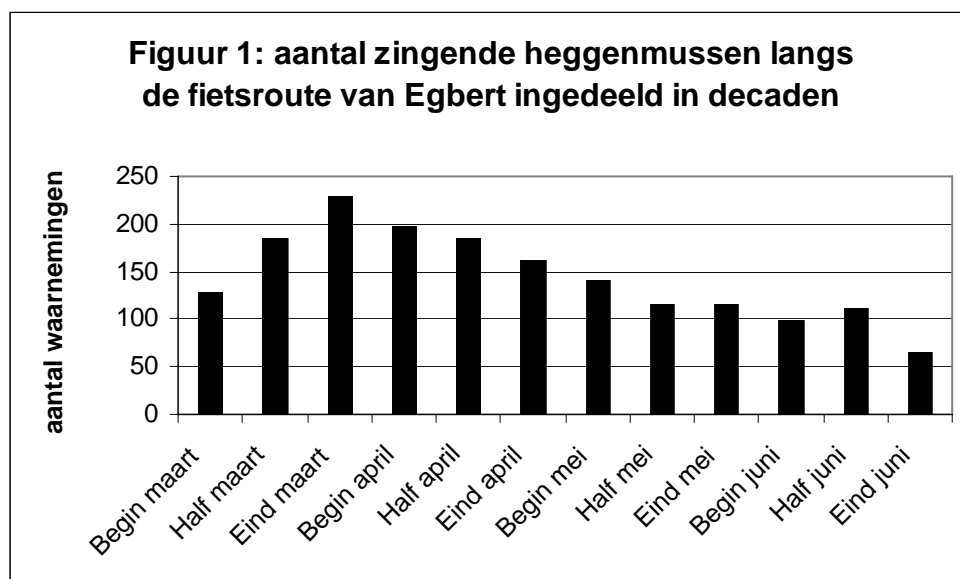
Vogelgeluiden noteren

Je kunt op allerlei manieren plezier beleven aan de zang van vogels. De fraaie klanken strelen niet alleen het oor, maar je kunt ze tevens benutten voor onderzoeksdoeleinden. Een jaar of twee geleden las ik in “Het Vogeljaar” (2005, nr.1) een artikel over vogelzang dat me erg aansprak: “Zangactiviteit het jaar rond aan de stadsrand van Groningen”, door Egbert Boekema. Tijdens zijn dagelijkse fietstochten naar het werk noteerde Egbert gedurende het gehele jaar alle zingende vogels die hij onderweg hoorde. Dat leverde vele duizenden waarnemingen op, die hij per soort in grafieken verwerkte. Deze grafieken geven een indruk in welke tijd van het jaar een bepaalde vogelsoort zingt.

Voor iedere vogelsoort ziet het verloop van de zangactiviteit er anders uit. De ene soort blijkt maanden achtereen te zingen (zoals de heggenmus), terwijl de andere soort het al na enkele weken voor gezien houdt (zoals de bosrietzanger). Een aantal vogelsoorten heeft in de herfst een zangopleving (waaronder de winterkoning), maar de herfstzang is bescheiden vergeleken bij de voorjaarszang. Vogels zingen het uitbundigst tussen maart en juli, de periode waarin voor de meeste Nederlandse broedvogels het zwaartepunt van het broedseizoen ligt.

Twee oplevingen van de zangactiviteit

Als je het verloop van de voorjaarszang wat nauwkeuriger bekijkt, dan blijken sommige soorten aan het begin van het broedseizoen veel te zingen, dan volgt een afname van de activiteit en daarna weer een tweede opleving. Egbert schrijft dat de dip vermoedelijk samenvalt met het moment dat jongen van het eerste broedsel worden gevoerd. Dat lijkt mij een heel aannemelijke verklaring. De tweede opleving van de zangactiviteit treedt dan waarschijnlijk op als de jongen zijn uitgevlogen en de vogel aan een tweede legsel begint. Een vogelsoort waarvan ik zelf al jaren de indruk heb dat hij tijdens het broedseizoen een tweede zangpiek heeft, is de heggenmus. In het artikel van Egbert kon ik die tweede piek voor de heggenmus echter niet terugvinden. Naar aanleiding daarvan heb ik contact opgenomen met Egbert en hij was zo vriendelijk om mij zijn heggenmusgegevens van 1998 tot 2005 toe te sturen. In totaal gaat het om 1729 waarnemingen, ingedeeld in decaden (een decade is een periode van 10 dagen). In figuur 1 heb ik de gegevens van Egbert weergegeven.

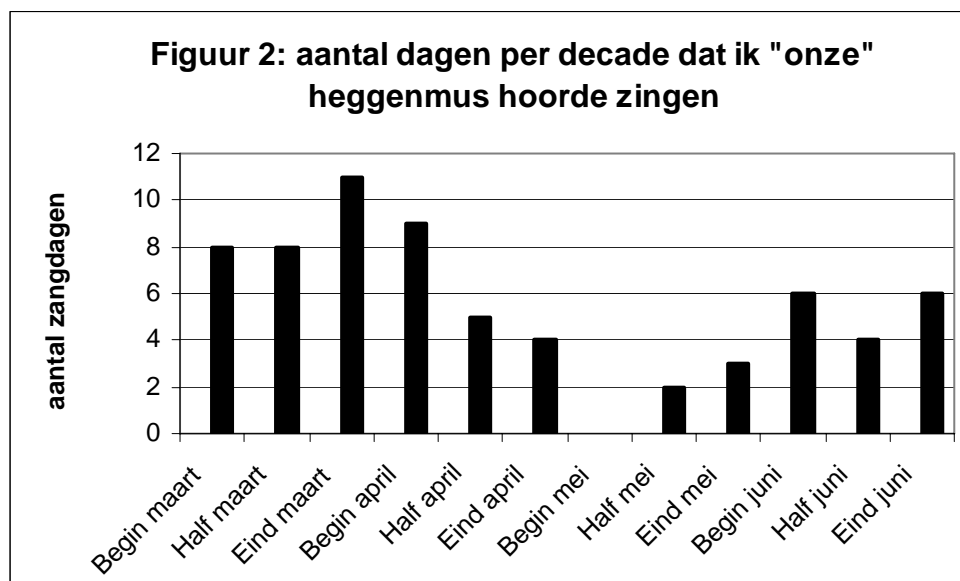
Uit figuur 1 kun je inderdaad niet concluderen dat de heggenmus een tweede zangopleving heeft tijdens het broedseizoen. Desondanks kon ik me er nog niet bij neerleggen dat mijn eigen indrukken onjuist zouden zijn en ik besloot in het broedseizoen van 2006 zelf aantekeningen te maken van het gezang van de heggenmus.

Wanneer onze heggenmus zingt

Mijn onderzoeksopzet was heel simpel. Als ik vanuit ons huis een heggenmus hoorde zingen noteerde ik de datum. Waarschijnlijk gaat het om één mannetje dat in de buurt van ons huis een territorium bezet. Het nest van deze heggenmus bevindt zich niet in onze tuin, maar de vogels kwamen wel af en toe op bezoek. Meestal zong de vogel niet lang achter elkaar en moest ik het doen met slechts enkele strofen van de heldere, kwinkelerende zang. In figuur 2 heb ik een overzicht gemaakt van het aantal dagen per decade dat ik “onze” heggenmus hoorde zingen.

Oplettende lezers zullen in figuur 2 zien dat er eind maart 11 zangdagen per decade zijn waargenomen. Theoretisch gezien klopt dit natuurlijk niet, maar de maand maart heeft 31 dagen en die zijn nu eenmaal niet netjes te verdelen in 3 periodes van 10 dagen. Overigens maakt het voor het plaatje niet uit, er blijkt alleen maar extra duidelijk uit dat onze heggenmus eind maart het meest fanatiek zingt.

In figuur 2 is verder te zien dat er begin mei een duidelijke dip is in de zangactiviteit van onze heggenmus. Daarbij moet ik wel vermelden dat we begin mei 5 dagen op vakantie zijn geweest en als je weg bent kun je natuurlijk niet in de gaten houden of de heggenmus zingt. Desondanks denk ik dat je uit figuur 2 kunt afleiden dat “onze” heggenmus tussen half april en eind mei minder actief zingt dan in maart en in juni. Op 23 april heb ik een heggenmus in de tuin gezien met voer in de snavel, hetgeen pleit voor het idee dat de vogels tijdens het voeren van de jongen minder actief zingen.

Waarom zou ik wel een dip in de zangactiviteit vinden terwijl die niet blijkt uit de gegevens van Egbert? Waarschijnlijk is het verschil te verklaren doordat ik mij heb gericht op de zangactiviteit van één individu, terwijl Egbert een methode hanteert waarbij de zangactiviteit van meerdere heggenmussen wordt vastgelegd. Omdat heggenmussen niet allemaal op precies hetzelfde moment broeden, zal de zangdip van verschillende individuen vermoedelijk niet samenvallen en vindt je geen gezamenlijke dip in de zangactiviteit van meerdere heggenmussen.

Zelf een zangonderzoek doen

De ene methode levert iets andere resultaten dan de andere, maar je kunt niet zeggen dat de ene methode beter is dan de andere. Mijn methode bevestigt mijn indruk van de zangactiviteit van de heggenmus, omdat ik veel thuis ben en voornamelijk luister naar de zangactiviteit van 1 individu. Voor Egbert zal zijn methode beter kloppen met zijn indrukken van de zangactiviteit. Als je meer inzicht wilt krijgen in de samenhang van zangactiviteit en het broedgedrag, dan moet je enkele paartjes heggenmussen intensief volgen. Egbert merkt op dat we zulk onderzoek beter aan professionals kunnen overlaten.

Ook zonder professionele aanpak kun je echter veel leren van een eenvoudig zangonderzoekje. Het maken van aantekeningen is een extra stimulans om beter op vogelgeluiden te letten en bovendien geeft het meer betrokkenheid met de vogels in je directe leefomgeving. Mensen die willen oefenen met vogelgeluiden kan ik aanraden om eens zo'n onderzoekje uit te voeren. Bedenk een onderzoeksopzet die past bij je dagelijkse activiteiten en kies één of enkele vogelsoorten waarvan je de zang noteert. De heggenmus begint al in februari te zingen, dus belangstellenden kunnen met deze soort al direct aan de slag....

Caroline Elfferich, februari 2007